ČISTÝ

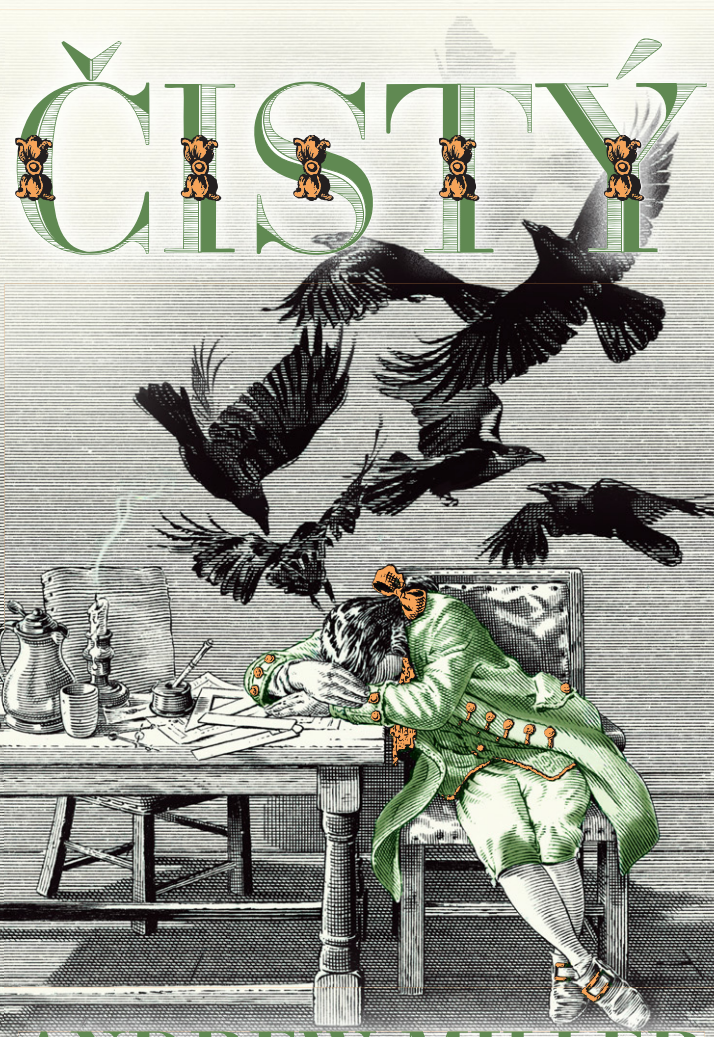

ANDREW MILLER

HOST

ČISTÝ

ANDREW MILLER

ČISTÝ

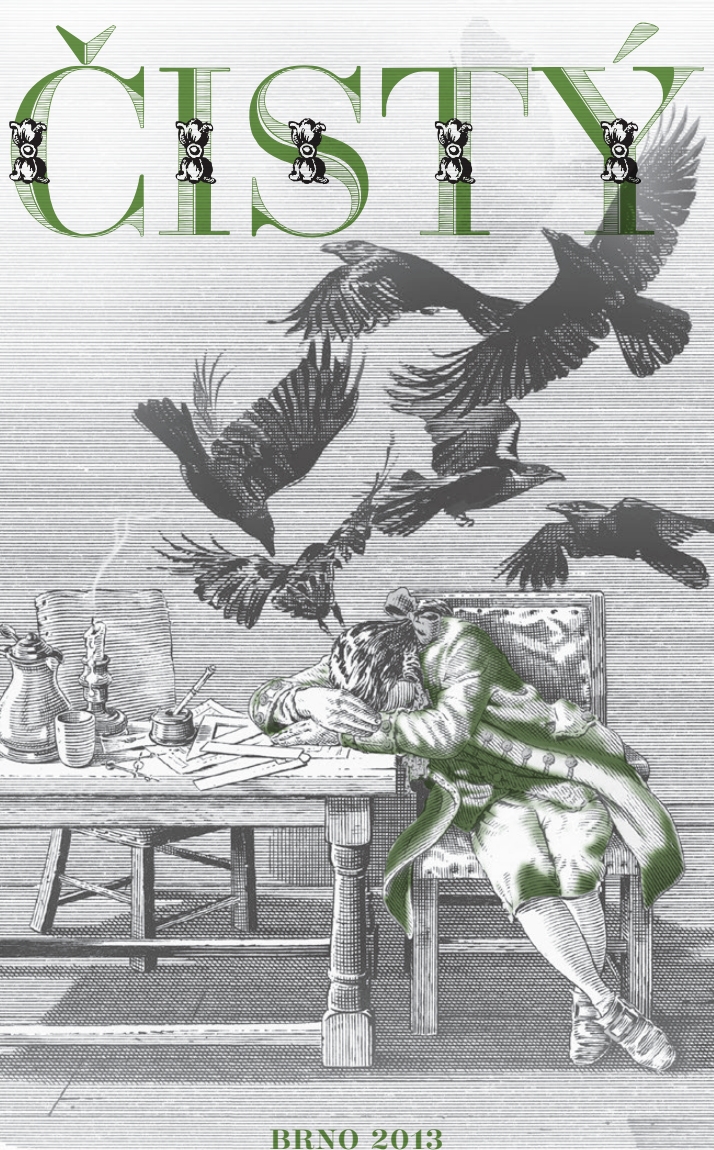

BRNO 2013

Andrew Miller
Pure
Copyright © Andrew Miller, 2011
Cover design © Hodder & Stoughton Ltd.
Translation copyright © 2013 by Tomáš Kačer
Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2013
(elektronické vydání)
ISBN 978-80-7491-046-3 (Formát PDF)
ISBN 978-80-7491-047-0 (Formát ePub)
ISBN 978-80-7491-048-7 (Formát PDF pro čtečky)
ISBN 978-80-7491-049-4 (Formát MobiPocket)

Památce mého otce, dr. Keitha Millera,
a přátel Patricka Warrena a George Lachlana Browna.

PRVNÍ ČÁST

Přijde čas, kdy slunce bude svítit jen na svobodné muže, jejichž jediným pánem bude vlastní rozum.

Markýz de Condorcet

1

Mladý muž, mladý, ale ne *velmi* mladý, sedí v jednom z předpokojů v tom či onom křídle Versailleského paláce. Čeká. Čeká už dlouho.

V místnosti nehoří oheň, ačkoli je třetí říjnový týden a zima jako na Hromnice. Tuhnou mu z toho nohy a záda — ze zimy a ze tří dnů, které strávil na cestě, nejprve s bratrancem Andrém z Bellême do Nogentu, pak dostavníkem plným lidí hrubého vzezření v zimnících, s košíky na klíně a balíky pod nohama; někteří cestovali se psy a jeden stařík schovával pod kabátem kohouta. Třicet hodin do rue de Ours v Paříži, kde vystoupili na dlažbu plnou kobylinců a obcházeli pobočku dopravce, jako by si nebyli jisti vlastníma nohama. Pak dnešní ráno, kdy sem přijel z pokoje v rue — které rue? —, kde se ubytoval a odkud časně ráno vyrazil na pronajaté herce směrem do Versailles, a teď den, který může být nejdůležitějším v jeho životě, nebo také ničím.

Není v místnosti sám. V úzkém křesle naproti němu sedí muž přibližně čtyřicetiletý, svrchník má zapnutý až po bradu,

oči zavřené, ruce složené v klíně a na jednom prstě veliký, starožitně vyhlížející prsten. Tu a tam si povzdychne, ale jinak neříká vůbec nic.

Za tímto spáčem, jakož i po obou stranách kolem něho se od parket až ke stropu s ozdobnými římsami potaženými pavučinami tyčí zrcadla. Palác je plný zrcadel. Kdo zde žije, jistě se musí potkat sám se sebou nejméně stokrát za den, každá chodba je původcem marnosti i pochyb. V zrcadlech před ním, pokrytých vrstvou prachu (jakýsi zbloudilý prst sem nakreslil bachraté mužské péro a vedle něj květinu, zřejmě růži), se místnost barví do nazelenalého světla, jako by se celá budova ponořila a zatopila ji voda. Coby součást vraku se v nich odráží jeho hnědě oděná postava i tvář, kterou skvrnité sklo nedokáže dostatečně zachytit, takže nepůsobí nijak výrazně či zvláštně. Bledý ovál schouleného těla, oděného v hnědém obleku, který dostal darem od otce, z látky střižené u Gontauta, podle mínění mnohých nejlepšího krejčího v Bellême, ale vpravdě jediného krejčího, jelikož Bellême náleží k oněm místům, kde se dobrý oblek po generace dědí z otce na syna spolu s takovými cennostmi, jako jsou mosazné ohřívadlo, jezdecká výstroj a pluh s bránami. Je mu trochu těsný v ramenou, mírně volnější přes boky a lehce ho škrtí na zápěstích, ale celý je poctivě ušitý a z hlediska módy je s ním vše v naprostém pořádku.

Stiskne si stehna, sevře kolenní kloub a potom ruku natáhne, aby setřel cosi z kotníku levé punčochy. Dával si pozor, aby zůstaly co nejčistší, ale jelikož vyrážel za tmy a šel neznámými ulicemi, kde v tuto hodinu nehořely žádné lampy, kdoví do čeho asi šlápl? Otře to stranou palce. Bláto? Snad. K palci si nepřičichne, aby to zjistil.

Do místnosti vchází malý psík. Škrábe drápky po podlaze. Krátce se na muže podívá velkýma očima zpoza chlupů a pak přejde k váze, vysoké pozlacené amfoře, vystavené či zapomenuté v jednom ze zrcadlových rohů místnosti. Začenichá, zvedne nohu. Z chodby na něj někdo zavolá — postarší ženský hlas. Kolem otevřených dveří projde stín; šustot hedvábného lemování na podlaze zní jako počínající déšť. Pes vybíhá za ní, tekutina se klikatí směrem od vázy k překříženým patám spícího muže. Mladší muž sleduje, jak si moč hledá cestu po nerovném povrchu parket, jak dokonce i psí chcanky podléhají neměnným fyzikálním zákonům…

Ještě se tím směrem dívá (v den, který může být nejdůležitějším v jeho životě, nebo také vůbec ne), když se otevřou dveře ministrovy kanceláře a ozve se prasknutí, jako když se lámou pečeti na dveřích zamořených domů. Hranatá postava se žlutýma očima, sluha či sekretář, mu dá lehkým pozvednutím brady znamení. Muž se postaví. Starší spolusedící otvírá oči. Nepovídali si, neznají svá jména, pouze spolu jednoho říjnového rána strávili tři chladné hodiny. Starší muž se usměje. Je to ten nejodevzdanější, nejuhlazenější výraz na světě; úsměv, který se jeví jako kytice rozsáhlých, nevýdělečných znalostí. Mladší muž na něho kývne a potom rychle vklouzne dvojitými dveřmi do kanceláře, snad ze strachu, že by se před ním opět mohly náhle, tentokrát navždy, zavřít.

2

„Svatý Augustin," praví ministr s napůl snědenou makronkou mezi prsty, „nás učí, že pocty mrtvým byly v první řadě určeny k útěše živých. Účinek mají pouze modlitby. Kde je pohřbeno tělo, není podstatné." Vrátí se k makronce, namočí ji ve sklenici vína a olízne. Pár drobků upadne na papíry navršené na jeho obrovském stole. Sluha, který stojí za židlí svého pána, s jistou profesní lítostí na drobky pohlédne, ale nijak se je nepokusí odstranit.

„Byl to Afričan," pokračuje ministr. „Svatý Augustin. Jistě viděl lvy i slony. Viděl jste někdy slona?"

„Ne, pane."

„Jeden tady je. Někde. Veliké, posmutnělé zvíře, které je živo z burgundského vína. Dar od siamského krále. Když ho v čase děda Jeho Výsosti dovezli, všichni palácoví psi se na měsíc schovali. Postupně si zvykli, začali na něho štěkat, honili ho. Kdyby ho před nimi neschovali, snad by ho i zabili. Padesát by jich to zvládlo." Vrhne letmý pohled na mladého muže naproti u stolu

a na chvíli se odmlčí, jako by také slon a psi mohli být postavami z podobenství. „Kde jsem to skončil?“ ptá se.

„U svatého Augustina,“ napoví mu mladý muž.

Ministr přikývne. „Právě středověká církev začala s pohřby v kostelech, samozřejmě proto, aby byla blíž k ostatkům svatých. Když se kostel zaplnil, pohřbívalo se na pozemku okolo. Podle Honoria z Autunu je hřbitov svatý dormitář, náruč církve, *ecclesiae gremium*. Kdy podle vás došlo k tomu, že nás začali svým počtem převyšovat?“

„Kdo, pane?“

„Mrtví.“

„To nevím, pane.“

„Brzy. Myslím, že brzy.“ Ministr dojídá makronku. Sluha mu podává látkový ubrousek. Ministr si otře prsty, nasadí si brýle s kulatými obroučkami a čte ručně psaný list ležící nahoře na stohu před ním. V místnosti je tepleji než v předpokoji, ale jen o trošku. Slabý oheň praská a občas se z něho do místnosti odkloní proužek kouře. Kromě stolu v ní není téměř žádný nábytek. Na stěně visí malý portrét krále. A ještě jeden obraz, který zřejmě znázorňuje závěrečné okamžiky lovu na medvěda. Stolek, na kterém stojí karafa a sklenice. Těžký porcelánový nočník vedle krbu. Pod oknem leží deštník z naolejovaného hedvábí. Za oknem se pak rozprostírá pouze zčeřená, šedá nebeská báň.

„Lestingois,“ praví ministr při čtení listu. „Jste Jean-Marie Lestingois.“

„Ne, pane.“

„Ne?“ Ministr se opět podívá na stoh papírů a vytáhne z něj druhý list. „Tak tedy Baratte. Jste Jean-Baptiste Baratte?“

„Ano, pane.“

„Starý rod?“

„Otcova rodina žije ve městě Bellême už po několik generací."

„A váš otec je rukavičkář."

„Mistr rukavičkář, pane. Také vlastníme nějakou půdu. Něco málo přes čtyři hektary."

„Čtyři?" Ministr si dopřeje úsměv. Hedvábí na rameni má bílé od pudru z paruky. Jeana-Baptista napadne, že kdyby rysy v ministrově tváři vystoupily jen o trochu víc, byly by špičaté jako ostří sekyry. „Hrabě de S. píše, že jste pracovitý, přičinlivý a bez zlozvyků. A také že vaše matka je protestantka."

„Pouze matka, pane. Můj otec…"

Ministr ho mávnutím ruky umlčí. „To, jak se modlí vaši rodiče, nás nikterak nezajímá. Nezvažujeme vaše jmenování královským kaplanem." Opět se zadívá do listu. „Vzdělání jste získal u bratří oratoriánského řádu v Nogentu a potom jste díky hraběcí velkorysosti mohl nastoupit na École royale des ponts et chaussées."

„Před jistou dobou, pane, ano. Měl jsem tu čest, že mým učitelem byl maître Perronet."

„Kdo?"

„Velký Perronet, pane."

„Vyznáte se v geometrii, algebře. Hydraulice. Píše se tady, že jste postavil most."

„Malý most, pane, v sídle pana hraběte."

„Okrasný?"

„Byl to… Měl jisté okrasné prvky, pane."

„A také máte zkušenosti s důlní těžbou?"

„Byl jsem téměř dva roky v dolech u Valenciennes. Pan hrabě se o doly zajímá."

„Má mnoho zájmů, Baratte. Pokud člověk nemá své zájmy, tak nezahrnuje manželku diamanty." Ministr zřejmě právě za-

vtipkoval a mělo by se mu nějak vtipně, byť zdvořile odpovědět, ale Jean-Baptiste nemyslí ani na manželku hraběte a její diamanty, ani na jeho milenku a její šperky, nýbrž na horníky ve Valenciennes. Zvláštní druh chudoby, kterému příroda pod oním závojem kouře svým milosrdenstvím nijak neulehčuje.

„Vy sám patříte mezi jeho zájmy, není tomu tak?"

„Ano, pane."

„Váš otec panu hraběti zhotovil rukavice?"

„Ano, pane."

„Snad by jedny mohl zhotovit i mně."

„Otec je mrtvý, pane."

„Hm?"

„Už několik let."

„Na co zemřel?"

„Ochořel, pane. Byl dlouho churav."

„Pak si zajisté budete přát uctít jeho památku."

„Ano, to chci, pane."

„Jste připraven sloužit?"

„Ano, jsem."

„Něco pro vás mám, Baratte. Jistý podnik, který od vás bude vyžadovat, abyste se jej zhostil s potřebným odhodláním i jistou diskrétností, a pokud tak učiníte, můžete se spolehnout, že vás hladký profesní vzestup nemine. Vybudujete si na něm jméno."

„Jsem vám vděčný za důvěru, pane."

„O důvěře prozatím nemluvme. Slyšel jste o hřbitově Neviňátek?"

„O hřbitově?"

„Vedle tržnice les Halles."

„Ano, pane, o tom jsem slyšel."

„Polyká pařížské mrtvoly delší dobu, než paměť sahá. Snad už od dávných dob, kdy se město nerozpínalo mimo ostrovy. Tehdy se to jistě dalo vcelku snést. Ale pak město začalo růst. Obklopilo ho. Byl postaven kostel. Kolem pohřebiště byly vztyčeny zdi. A za zdmi domy, obchody, hospody. Všechno možné. Hřbitov si získal slávu, byl oslavován jako poutní místo. Matka církev na pohřebních poplatcích vydělala spoustu peněz. Za místa v kostele celé jmění. Za místa ve vnějších chodbách o něco méně. Jámy byly pochopitelně zdarma. Nemůžete po lidech chtít, aby vám platili za to, že jejich ostatky položíte na jiné jako plátek slaniny.

Proslýchá se, že během jedné morové rány bylo na hřbitově Neviňátek za necelý měsíc pohřbeno na padesát tisíc mrtvol. A tak to pokračovalo dál, jedno tělo na druhé. V rue Saint-Denis stávaly dlouhé řady pohřebních vozů. Pohřbívalo se dokonce i v noci, při světle pochodní. Jedno tělo na druhé. Je jich nepočítaně. Hordy natěsnané do kousku země o velikosti bramborového pole. Přesto to zřejmě nikoho neznepokojovalo. Nikdo se nebouřil, nikdo neprojevil odpor. Lidé to snad dokonce považovali za normální. A potom, přibližně s příchodem generace našich rodičů, začaly chodit stížnosti. Některým lidem bydlícím v sousedství hřbitova začala jeho blízkost vadit. Jídlo se kazilo. Svíčky zhasínaly, jako by je sevřely dva neviditelné prsty. Lidé ráno cestou ze schodů omdlévali. A také se objevily morální poklesky, převážně mezi mládeží. Mezi mladými muži a mladými ženami s doposud neposkvrněnou pověstí…

K prošetření věci byla ustanovena komise. Převeliké množství vzdělaných mužů o tématu napsalo převelikou spoustu slov. Vznikala doporučení, tvořily se plány nových, hygienických hřbitovů, které se opět měly nacházet za hranicemi města. Ale na

doporučení nikdo nedbal; plány byly svinuty a odloženy. Mrtví dál proudili k branám Neviňátek. Místo se pro ně vždycky našlo. A tak by to pokračovalo dál, Baratte. O tom netřeba pochybovat. Pokračovalo by to až do konce světa, kdyby před pěti lety nepřišlo jaro a s ním nezvykle silné lijáky. Zhroutila se zeď pod zemí, která oddělovala hřbitov od sklepa domu v jedné ze sousedních ulic s výhledem na hřbitov. Do sklepa se nahrnul obsah společného hrobu. Snad si dovedete představit, jak to znepokojilo všechny, kdo bydleli nad sklepem, jejich sousedy, sousedy sousedů, zkrátka každého, kdo při každém ulehnutí do postele musí usínat s myšlenkou, že hřbitov doráží jako lačné moře na zdi jejich domů. Už své mrtvé nedokázal dál udržet. Mohlo se stát, že byste pohřbil otce a už za měsíc nevěděl, kde leží. Znepokojilo to samotného krále. Byl vydán rozkaz, že se Neviňátka musí zavřít. Kostel i hřbitov. Bezodkladně zavřít, zamknout vrata. A tak to navzdory žádostem Jeho biskupské Milosti zůstalo dodnes. Hřbitov je zavřený, prázdný, tichý. Jaký je váš názor?"

„Na co, pane?"

„Je možné takové místo jednoduše nechat být?"

„To je těžko říct, pane. Zřejmě ne."

„Zapáchá."

„Ano, pane."

„Jsou dny, kdy mi připadá, že ho cítím až sem."

„Ano, pane."

„Zamořuje město. Pokud se to tak nechá dost dlouho, otráví nejen místní obchodníky, ale i samého krále."

„Ano, pane."

„Bude odstraněn."

„Odstraněn?"

„Zničen. Kostel i hřbitov. Celé místo musí opět vonět. Použijte oheň, použijte síru. Použijte, cokoli budete potřebovat, abyste se ho zbavil."

„A jeho… obyvatelé, pane?"

„Kteří obyvatelé?"

„Mrtví."

„Zbavte se jich. Do poslední kůstky. Bude k tomu potřeba muž, který se nezalekne jen tak nějaké nepříjemnosti. Někdo, koho nezastraší štěkot kněží. Kdo nepodléhá pověrám."

„Jakým pověrám, pane?"

„Nenapadlo vás, že místo jako Neviňátka je opředeno legendami? Dokonce se traduje, že v kostnici žije jakýsi tvor, kterého zplodil vlk v těch dávných dnech — měli bychom říct nocích —, kdy ještě v zimě vlci přicházeli až do města. Bál byste se takového tvora, Baratte?"

„Jedině pokud bych věřil v jeho existenci, pane."

„Jste bezpochyby skeptik. Voltairův stoupenec. Chápu, mezi mladými muži z vaší vrstvy je obzvlášť oblíbený."

„Jsem… Slyšel jsem o něm, samozřejmě…"

„Ano, samozřejmě. I zde ho čteme. Je to běžnější, než byste hádal. Co se důvtipu týče, jsme dokonalými demokraty. A muž, který měl tolik peněz jako Voltaire, nemohl být veskrze špatný."

„Ne, pane."

„Stíny vás tedy neděsí?"

„Ne, pane."

„Práce to bude jemná i hrubá zároveň. Budete disponovat autoritou tohoto úřadu. Dostanete peníze. Zprávy mi budete podávat prostřednictvím mého zástupce, monsieur Lafosse." Ministr se zadívá Jeanu-Baptistovi přes rameno. Jean-Baptiste se ohlédne. Na stoličce u dveří sedí muž. Sotva si stačí povšim-

nout jeho dlouhých, bílých prstů a vytáhlých údů, oděných v černém. Také jeho očí, samozřejmě. Dvou černých hřebíků zatlučených do lebky.

„Budete Lafosse informovat o všem. Má v Paříži kancelář. Bude vás chodit navštěvovat při práci."

„Ano, pane."

„A povahu svého počínání si ponecháte pro sebe tak dlouho, jak jen to bude prakticky možné. Záliby lidí jsou nepředvídatelné. Mohou mít v lásce dokonce i místo jako Neviňátka."

„Kdy se mám pustit do práce, pane?"

Jenže ministr náhle ohluchl. Ministr o něj ztratil zájem. Listuje v papírech a natahuje se pro skleničku, kterou mu sluha při pohybu kolem stolu vloží do nastavených prstů.

Lafosse vstane ze stoličky. Z hlubin kabátu vytáhne složený zapečetěný list papíru a potom měšec. Obojí podá Jean-Baptistovi. Jean-Baptiste se mu ukloní, ještě hlouběji se ukloní ministrovi, pozpátku dojde ke dveřím, otočí se a odejde. Muž, který tu seděl s ním, je pryč. Byl to také inženýr? Onen Jean-Marie Lestingois, o kterém se zmínil ministr? A pokud by se sluha se zažloutlýma očima podíval nejdřív na něho, byl by teď úkolem zničit hřbitov pověřen on?

Sebere svůj jezdecký kabát ze židle, přes kterou ho přehodil. Psí moč na podlaze mezitím ztratila hybnost a pomalu se vsakuje do dřeva.

3

Ještě v první a druhé chodbě si je jistý, že se vrací stejnou cestou, kterou přišel. Mine okna tak velká, že by jimi mohl projet kůň či dokonce slon. Sejde do spodního patra po točitém schodišti vedoucím podél obrovských alegorických tapiserií, které se chvějí v podzimním průvanu a které jistě vyčerpaly zrak desítek žen, každý detail je dokonalý, stehy bezvadné, stejně jako květiny na úpatí Parnasu i kvítí francouzského venkova — vlčí mák, chrpa, stračka, heřmánek…

Palác je hra, jenže jeho to hraní pomalu začíná unavovat. V některých chodbách je tma jako vpodvečer; jiné osvětlují mnohoramenné svícny, z nichž skapává vosk. V takových se prodírá mezi houfy sluhů, ale když se některého z nich zeptá na cestu, nevšímají si ho nebo ukážou do čtyř různých stran. Jeden volá: „Jděte za nosem!“, ale jeho nos mu může prozradit jen to, že mocní mají víceméně stejná lejna jako chudina.

A všude, v každé chodbě, jsou dveře. Má do některých vstoupit? Je toto únik z Versailleského paláce? Ovšem v takovém mís-

tě se dveře řídí pravidly etikety stejně jako všechno ostatní. Na některé se klepe; na jiné je nutno zaškrábat nehtem. Tohle mu cestou do Nogentu vysvětlil bratranec André, bratranec právník, který, přestože je o tři roky mladší, si již stačil osvojit kluzké, protřelé způsoby i záviděníhodnou znalost běhu věcí.

Zastaví se přede dveřmi, které mu z nějakého důvodu připadají slibnější než ty vedlejší. Necítí snad zespodu proud studeného vzduchu? Prohlíží si je, jestli na dřevě nespatří škrábance, a když žádné nenajde, slabě zaklepe. Nikdo neodpovídá. Zatáhne za kliku a vstoupí. U malého kulatého stolku sedí dva muži a hrají karty. Mají velké modré oči a stříbrné kabátky. Oznámí mu, že jsou Poláci, v paláci jsou už několik měsíců a už si ani nepamatují, proč sem vlastně přišli. „Znáte madame de M.?“ zeptá se jeden.

„Obávám se, že ne.“

Povzdychnou si; oba otočí kartu. Vzadu v místnosti dvě kočky zatínají drápy do čalounění divanu. Jean-Baptiste se ukloní a omluví. To ani chvíli nezůstane a nezahraje si? U piketu čas ubíhá nejlíp. Řekne jim, že se snaží najít cestu ven.

Ven? Podívají se na něho a začnou se smát.

Zpátky na chodbě zůstane stát a pozoruje ženu s vysoko vyčesanými fialovými vlasy, které pronáší dveřmi ve vodorovné poloze. Dáma otočí hlavu; černýma očima si ho pozorně prohlédne. Nepatří k těm, kterých byste se zeptali na cestu. Jean-Baptiste sejde o patro níž po úzké šroubovici kamenného schodiště pro personál. Na lavičkách zde posedávají vojáci, chlapci v modrých uniformách se choulí k sobě a klímají na stolech, pod stoly, na sedátkách pod okny a vůbec všude, kde se pro ně najde místo. Blíží se k němu na tucet dívek, utíkají napůl poslepu s balíky špinavého prádla v náručí. Aby ho neušlapaly, ustoupí (aniž by

zaklepal či zaškrábal) do nejbližších dveří a vejde do velké, prostorné místnosti, kde stojí snad stovka malých stromků v hliněných květináčích. Ač je seveřan, pravý seveřan, z doby, kdy sloužil u hraběte de S., ví, že jsou to citronovníky. Jsou obalené slámou a zapytlované kvůli přicházející zimě. Vzduch je voňavý, nazelenalý, světlo dopadá šikmo přes řadu klenutých oken. Jedno z nich silou otevře, vyleze jím ven na sud s vodou a seskočí do světa venku.

V paláci za jeho zády zazpívá nespočet hodin celou. Bere do ruky vlastní hodinky. Stejně jako oblek to je dárek, tentokrát od maître Perroneta u příležitosti promoce. Víčko zdobí zednářské vševidoucí oko, i když není zednář a ani neví, jestli jím je maître Perronet. Zároveň s tím, jak se ručička dotýká druhé hodiny, se mu hodinky jemně chvějí v dlani. Zavře pouzdro a strčí je do kapsy.

Mezi stěnami ze zastřiženého živého plotu, příliš vysokého, než aby přes něho bylo vidět, se před ním nachází cestička ze světlého štěrku. Jde po ní; nic jiného ho nevede. Projde kolem kašny, v jejíž nádrži není voda, ale už je plná podzimního listí. Je mu zima, náhle je unaven. Oblékne si jezdecký kabát. Cestička se rozdvojuje. Kterým směrem teď? Mezi cestičkami stojí altánek s půlkruhovou lavicí a nad lavicí se tyčí kamenný, lišejníky pokrytý amorek, jehož šíp míří na každého, kdo si pod něj sedne. Jean-Baptiste se posadí. Rozpečetí list, který mu dal Lafosse. Stojí v něm adresa domu, kde se má ubytovat. Otevírá měšec a vysype si na dlaň pár těžkých mincí. Sto liver? Zřejmě o trochu víc. Je za to vděčný — pocítí úlevu —, neboť už několik měsíců žije ze svých skrovných úspor a dluží peníze matce i bratranci Andrému. Zároveň chápe, že účelem obnosu není, aby se cítil polichocen. Tuší, že je přesně odpočítaný. Je běžnou

sazbou za to, čím teď je, stavitelem najatým státem, ničitelem hřbitovů…

Hřbitov! Stále to nedokáže plně vstřebat. Hřbitov v samém srdci Paříže! Krchov známý široko daleko! Bůh ví, že ať už si představoval jakýkoli úkol, který by mu mohli nabídnout — snad i práci na samém paláci —, tohle by ho ani ve snu nenapadlo. Mohl odmítnout? Tato možnost ho nenapadla a s největší pravděpodobností ani neexistovala. Co se týče otázky, zda se vykopávání kostí slučuje s jeho postavením a *důstojností* coby absolventa École royale des ponts et chaussées, musí se pokusit najít způsob, jak k tomu přistupovat trochu… abstraktněji. Je koneckonců mladým mužem plným idejí a ideálů. Nemůže být nemožné nazírat na tuto práci jako na něco hodnotného, seriózního. Něco pro širší dobro. Něco, s čím by souhlasili i autoři *Encyklopedie*.

Před lavicí se shromáždil tucet vrabců s načepýřeným peřím, které je chrání před zimou. Sleduje, jak poskakují po kamenech. V jedné z kapes kabátu — v kapse dost hluboké na to, aby se do ní vešli všichni vrabci — má zbytek chleba od snídaně, který jedl za tmy na koňském hřbetě. Kousne si, zažvýká a potom odtrhne kůrku a rozdrobí ji mezi palcem a ukazováčkem. Ptáčci při krmení vypadají, jako by mu tančili mezi nohama.